

Introduktion

Unge kan kun drømme om noget, de kender til

I dagens samfund er mange erhverv ikke synlige for børn og unge. De ser, at voksne tager afsted på arbejde, men de har ikke kendskab til det konkrete indhold i arbejdsdagen. Der kommer hele tiden nye uddannelser til, og det er de færreste unge, der for eksempel ved, at et job som landinspektør både foregår inde og ude og indeholder såvel matematik og tegning i AutoCAD som flyvning med drone. Og børn og unges drømme om fremtiden formes også af deres opvækst. De bliver eksponeret for forskellige job, afhængig af om de vokser op i Vemb eller Valby, om de vokser op i en familie med håndværksmæssige traditioner og egne virksomheder eller som børn af funktionærer med job i centraladministrationen eller i familier, hvor der ikke er tradition for uddannelse eller mulighed for lønnet arbejde.

Denne bog handler om, hvordan lærere og vejledere i skolen kan give børn og unge mulighed for at undersøge og få erfaring med en bred række af uddannelser og job, og på den måde få et godt grundlag for det uddannelsesvalg, som kommer efter grundskolen – og de mange valg, som følger efter.

Udgangspunktet for bogen er, at grundskolen er en skole for livet, det vil sige, at fagene, undervisningen og samværet i skolen danner grundlag for livet efter skolen, både umiddelbart

efter afslutningen på 9. klasse og på længere sigt. Det betyder, at der i skolen må være et blik for livet efter og uden for skolen, og at eleverne skal støttes i at få indsigt i og erfaringer med dette liv. Alle elever skal have tiltro til, at der er et godt liv for dem i fremtiden. Det gælder alle aspekter af livet, men i denne bog er der særligt fokus på, hvordan undervisning i emnet uddannelse og job kan bidrage til elevers nysgerrighed, indsigt i og respekt for mangfoldigheden af uddannelser og job i samfundet.

Formålet med undervisning i emnet uddannelse og job i skolen er at understøtte, at børn og unge får mulighed for at undersøge og få erfaring med et bredt udvalg af uddannelser og job, for de kan ikke drømme om noget, de ikke kender til. I emnet uddannelse og job er der også fokus på, at børn og unge deler deres erfaringer med hinanden for også ad den vej at finde ud af, hvad forskellige job og uddannelser betyder for dem – og for andre. På den måde bliver erfaringer med, læring om og overvejelser over uddannelse og arbejde til et alment og fælles anliggende i skolen og dermed en del af skolens almene dannelsesopgave.

I lovgivningen er der beskrevet en række aktiviteter, der understøtter skolernes arbejde med emnet uddannelse og job og flere er obligatoriske for alle elever i grundskolen fra 1.-9. klasse. Nogle af de aktiviteter, som uddannelsesvejledere og lærere samarbejder om, er: introduktionskurser, brobygning, praktik og undervisning i emnet uddannelse og job. De fleste skoler tager også på virksomhedsbesøg i undervisningen eller inviterer virksomheder ind på skolen, for eksempel i forbindelse med innovation, entreprenørskab, praksisfaglighed og emneuger. Eleverne efterspørger aktiviteter rettet mod uddannelse og arbejdsliv, og undersøgelser og forskning gennemført af Aarhus Universitet og Danmarks Evalueringsinstitut viser, at aktiviteterne, når de gennemføres systematisk og med høj kvalitet, øger elevernes moti-

vation og giver særlige muligheder for praksisfaglige aktiviteter, som skaber en mere varieret skoledag.¹

Emnet uddannelse og job dækker hele skoleforløbet fra 1.-9. klasse, og det er derfor vigtigt, at det ikke blot er udskolingslærere og uddannelsesvejledere, der har viden om, hvordan undervisningen kan bidrage til, at eleverne får et bredere perspektiv på uddannelse, job og arbejdsliv og får øje på forskellige muligheder for videre uddannelse og arbejde. Børns læring om uddannelse, job og arbejdsliv starter allerede, når de er helt små, og er dermed allerede på spil i indskolingen. Det er derfor relevant for både indskolings-, mellemtrins- og udskolingslærere at kvalificere sig til at undervise i uddannelse og job.

Bogen beskæftiger sig med elevernes læreprocesser såvel som indholdet i undervisningen og de aktiviteter, der kan understøtte elevernes læring om uddannelse, job og arbejdsliv. Desuden beskæftiger den sig med en række samfundsforhold, som har betydning for børn og unges karrierelæring. Det gælder for eksempel deres forståelse af karriere, identitet, arbejdsmarked, samfundets hastighed, normer, køn og social mobilitet.

Der findes ikke ét enkelt magisk element eller én bestemt aktivitet, som sikrer, at eleverne får erfaringer med og kommer til at reflektere over uddannelser, job, arbejdsliv og over egne ønsker, interesser og muligheder. Derimod findes der meget viden om, hvad der giver unge et godt grundlag for deres videre karriereudvikling. Det er kombinationen af flere forskellige aktiviteter, der er afgørende. God karrierelæring kræver en indsats over tid med nøje udvalgte aktiviteter, som understøtter progression i elevernes erfaringsdannelse og refleksion over uddannelse, job og arbejdsliv. Denne bog tilbyder viden om, hvad en sådan indsats over tid kan bestå af uanset klassetrin. Desuden giver den inspiration til at tilrettelægge undervisningen med sammenhæng og progression gennem hele skoleforløbet fra 1. til 9. klasse.

En karriere er en rejse

Ordet 'karriere' kommer af det latinske ord *carraria*, som betyder væddeløbsbane, og i vores hverdagsprog forstås det ofte som noget konkurrencepræget og opadstigende, hvor et menneske stiger til tops med større og større succes og mere og mere ansvar. Men der er også en teoretisk/faglig forståelse af karriere, hvor karriere forstås som menneskets bevægelse gennem uddannelse og arbejde, en bevægelse, som kan have mange retninger.

Den faglige forståelse af karriere vinder indpas, fordi mange mennesker har stadig mere detaljerede og bevidste ønsker til deres arbejdsliv og liv i al almindelighed. Dermed vækker den faglige forståelse af karriere genklang i menneskers hverdagsliv. Det er også denne forståelse, vi bruger i bogen her, og det er i den betydning, det giver mening at tale om, at børn og unge har brug for at lære om deres fremtidige karrieremuligheder allerede i skoletiden.

I 1977 definerede den engelske karrierevejledningsforsker Tony Watts ordet 'karriere' til slet og ret at omfatte et menneskes bevægelse gennem uddannelse og arbejde. Ifølge Watts er det ikke kun nogle få, der har en karriere, det er heller ikke et spørgsmål om at gøre karriere eller om at vælge karriere til eller fra. Snarere handler karriere om, hvordan det enkelte menneskes rejse gennem uddannelse og arbejde udfolder sig livet igennem og i samspil med andre mennesker. I den forstand har alle mennesker en karriere. Dermed åbner Watts det ellers snævre begreb om karriere op. Han forklarer, at vores bevægelse gennem uddannelse og arbejde kan have mange retninger og ikke behøver at være en opadstigende vertikal bevægelse. Karriere kan også bevæge sig til siden eller slå krøller.

Derfor må vi forstå 'karriere' ud fra det enkelte menneskes perspektiv. Det betyder, at karrierebeslutninger, der for kolleger og venner kan se ud som et skridt tilbage i forhold til løn, ansvar

og anerkendelse, måske i stedet kan ses som et udtryk for, at et menneske generobrer kontrollen over egen karriere og får arbejdslivet til at passe ind i det liv, personen ønsker at leve, og ikke omvendt.

Den engelske teoretiker inden for feltet karrierelæring Bill Law beskriver med to metaforer de to forskellige forståelser af karriere. Nemlig som enten at se karriere som en konkurrence eller som en rejse. På en rejse er vi optaget af, hvor vi skal hen, men oplevelserne og mulighederne undervejs er en stor del af rejsen, vi kan endda være åbne for at skifte destination undervejs. Et menneske kan godt være på en rejse og gøre et ophold for at deltage i en konkurrence. Men vi kan ikke være i gang med en konkurrence for så at sætte den på pause og drage ud på en rejse.

I dag er der altså mindst to måder at forstå karriere på: en smal og vertikal forståelse og en bred og horisontal. I den vertikale forståelse dækker 'karriere' over en opadstigende proces, hvor det handler om at *gøre* karriere og for eksempel få mere ansvar, højere løn og mere anerkendelse i jobbet og af omgivelserne. Denne forståelse af begrebet vil det langt fra være alle mennesker, der kan relatere til eller se sig selv i. Den horisontale forståelse af begrebet karriere favner derimod alle menneskers vej gennem læring, uddannelse og arbejdsliv. Her ses karriere som en bevægelse gennem læring, uddannelse og arbejde, der også involverer andre vigtige aspekter af livet. På den måde kommer karriere til at forbinde sig til personens ønsker til livet i bred forstand. Karriere handler dermed om personens måde at balancere mellem ønsker knyttet til forskellige livsområder i tilværelsen.

Vi (karriere)lærer hele livet

Karrierelæring betegner børn, unge og voksnes læreprocesser i forhold til uddannelse, job og arbejdsliv og deres selvrefleksion i den forbindelse. Den engelske karriereforsker Elnaz Kashefpakdel beskriver sammen med kolleger, hvordan at karrierelæring både omfatter erfaringsdannelse og refleksion.² Det vil altså sige de erfaringer børn og unge gør sig med job og arbejdsliv og de tanker og overvejelser, de har i forlængelse af disse erfaringer. Det kan for eksempel være, at eleverne gør sig erfaringer i erhvervspraktik. Og at læreren eller uddannelsesvejlederen efterfølgende hjælper eleverne med at dele deres erfaringer og reflektere over deres oplevelser i fællesskab som en del af undervisningen.

Karrierelæring sker livet igennem og i mange forskellige sammenhænge, for eksempel rundt om middagsbordet, når børn hører forældre og andre voksne tale om deres arbejdsliv, eller i hverdagen i skolen, hvor de oplever lærere, andre medarbejdere og ledere udføre forskellige funktioner, og i fritidsjobbet, til familiefesten, gennem influencere på sociale medier.

Mange mennesker bidrager potentielt til barnets og den unges karrierelæring. Eleverne kan også bidrage til hinandens karrierelæring, for eksempel når de fortæller hinanden om deres fritidsjob og måske taler om forældrenes arbejde.

I denne bog er vi optaget af børn og unges karrierelæring, og af hvordan lærere, pædagoger og uddannelsesvejledere kan understøtte elevers karrierelæring på en meningsfuld og kompetent måde. I skolen findes en række aktiviteter, der understøtter elevernes karrierelæring, det kunne for eksempel være erhvervspraktik, virksomhedsbesøg og besøg af rollemodeller fra forskellige ungdomsuddannelser på skolen.

Karrierelæring foregår også som en integreret del af den almindelige undervisning i skolens fag. Det kan for eksempel være, når eleverne i madkundskab besøger det lokale kollegie og

ser køkkenfaciliteterne her. Bagefter laver eleverne en madplan, der har fokus på sund mad, et madbudget, der er afstemt efter en lærlingeløn eller SU, og at maden konkret kan laves i de køkkener, de har set. Her får eleverne et lille indblik i ungdoms- og studieboliger og det at have ansvar for sin egen kost. Desuden får eleverne indtryk af, at der er forskellige måder at bo på under uddannelse.

I bogen giver vi både eksempler på aktiviteter, der understøtter elevernes karrierelæring i særligt tilrettelagte forløb, og karrierelæring som en del af den almindelige undervisning. Begreberne 'karriere' og 'karrierelæring' giver et teoretisk grundlag for de aktiviteter, lærere og vejledere udvikler og gennemfører sammen med elever i undervisningen. Begreberne udgør fokuserede forståelser af karriere og karrierelæring, som lærere kan bringe i spil i egne refleksioner og i drøftelser med kollegerne for at analysere, forstå og diskutere de konkrete undervisningsaktiviteter. Det er ikke meningen, at begreberne skal bruges sammen med eleverne eller deres forældre, eller at lærere skal forklare dem til elever og forældre. Her er det langt vigtigere at beskrive formålet med aktiviteterne og begrunde aktiviteterernes indhold på måder, som elever og forældre oplever som meningsfulde. Det kan for eksempel være, at en aktivitet har som mål, at eleverne skal lære om forskellige uddannelser og job, eller at dens formål er, at eleverne skal finde ud af om en uddannelse eller et job er noget for dem.

Om bogen

I bogens første kapitel ser vi på, hvordan undervisningen i uddannelse og job hænger sammen med skolens formål. Vi beskriver også, hvordan skolerne kan organisere undervisningen i uddannelse og job. I andet kapitel belyser vi de forskellige samarbejds-